

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Annela Haug

LASTEAIÄÕPETAJATE ARVAMUSED SOBIVAIMAST AJAST LASTE LUGEMA
ÕPETAMISEGA ALUSTAMISEL JA TEGEVUSTE KIRJELDUSED LUGEMISOSKUSE
ARENDAMISEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: õpetaja Ilona Võik

Kaasjuhendaja: kaasprofessor Liina Lepp

Tartu 2024

Kokkuvõte

Lasteaiaõpetajate arvamused sobivaimast ajast laste lugema õpetamisega alustamisel ja tegevuste kirjeldused lugemisoscuse arendamisel

Varasemalt on uuritud lasteaiaõpetaja rolli lapse lugema õpetamisel, kuid teadaolevalt ei ole uuritud milliseid tegevusi lasteaiaõpetajad selleks kasutavad. Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused sobivaimast ajast laste lugema õpetamisega alustamisel ja kirjeldused tegevustest, mille kaudu laste lugemisoscust lasteaias arendatakse. Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuudega kuult koolieelse lasteasutuse õpetajalt. Andmeid analüüsi kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsiga. Tulemustest selgus, et lasteaiaõpetajad tõid välja erinevaid vanuseid: alates sünnist, sõimerühmast ja aiarühmast (4.–5. eluaastast). Lugemisoscuse arendamiseks kasutasid õpetajad mängulisi tegevusi, tehnoloogiat, raamatute ettelugemist ja piltide näitamist.

Võtmesõnad: lugemisoscus, lugema õppimine, lugema õpetamine, lugemisoscuse arendamine, koolieelne iga, lasteaiaõpetaja

Abstract

Kindergarten teachers' opinions about the most appropriate time to start teaching children to read and descriptions of activities for developing reading skills

In the past, the role of the kindergarten teacher in teaching a child to read has been studied, but it is not known what activities kindergarten teachers use for this purpose. The aim of the bachelor's thesis was to find out the opinions of kindergarten teachers about the most appropriate time to start teaching children to read and descriptions of the activities through which children's reading skills are developed in kindergarten. Data were collected with semi-structured interviews from six preschool teachers. Data were analyzed using qualitative inductive content analysis. The results revealed that the kindergarten teachers pointed out different ages: from birth, nursery group and garden group (4-5 years old). To develop reading skills, teachers used playful activities, technology, reading books and showing pictures.

Key words: reading skills, learning to read, teaching to read, developing reading skills, preschool age, kindergarten teacher

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade	5
1.1 Lugemisoskuse kujunemine koolieelses eas.....	5
1.2 Lugema õppimiseks sobivaim iga.....	6
1.3 Laste lugemisoskuse toetamine tegevuste kaudu.....	6
2. Metoodika.....	8
2.1 Valim.....	8
2.2 Andmekogumine.....	8
2.3 Andmeanalüüs.....	9
3. Tulemused.....	10
3.1 Sobivaim aeg laste lugemisoskusega alustamiseks.....	10
3.2 Tegevused lugemisoskuse arendamiseks.....	12
4. Arutelu.....	17
Tänu sõnad.....	19
Autorsuse kinnitus.....	20
Kasutatud kirjandus.....	21
Lisad	
Lisa 1. Uuritavate taustaandmed	
Lisa 2. Intervjuu kava	
Lisa 3. Transkriptsioonist tähenduslike üksuste määramine	
Lisa 4. Kodeerimine Word dokumendis kui ka QCMap keskkonnas	

Sissejuhatus

Kooliminejalt lapselt eeldatakse oskust sõnu kokku lugeda. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008, § 18) on välja toodud, et „õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6-7 aastane laps tunneb tähti ja veerib kokku 1-2-silbilisi sõnu, tunneb kirja pildis ära mõned sõnad“. Samas on Talviste (2015) oma uurimistöös öelnud, et kooli minev laps ei pea oskama lugeda ega kirjutada. Lasteaias peab laps saama lugemise eeluskused, aga lasteaiaõpetaja ei pea õpetama last lugema (Kool, 2019). Oluliseks peetakse lapse lugemisoskuse kujunemisel arenenud mälu, suulist kõne ja mõtlemist ning mootorikat (Hallap & Padrik, 2008).

Lapse lugemise arendamine on keerukas protsess, mis liigub tähe- ja sõnataseme oskustelt tähenduse lugemisele (Joshi *et al.*, 2012). Lastele meeldib mängida, seega peaksid õppetegevused toimuma mänguliselt. Õpetajad saavad laste lugemisoskust arendada lisaks teistele mängudele ka lugemismängudega (Weisberg *et al.*, 2013). Lugemismängud aitavad arendada lapse lugemisoskust, pakuvad rõõmu ja võistlusmomenti. Mäng annab lastele võimaluse arendada oma loovust, töötada läbi oma emotsioone ja omandada akadeemilisi oskusi, mis on hilisema õppimise aluseks (Hirsh-Paseket *et al.*, 2008; Weisberg *et al.*, 2013).

Lasteaias on aktuaalne raamatute vaatamine ja nende ettelugemine. See on alus lugemishuvi tekitamiseks, et laps sooviks ise hakata raamatuid lugema (Afflerbach, 2008). Lasteaias saavad õpetajad arendada laste lugemisoskusi ka peenmotoorika kaudu (Suggate, 2019).

Kuigi mitmed varasemad bakalaureusetööd on käsitlenud laste lugemisoskuse kujunemist väikelapseas (nt Liiv, 2013), lapsevanemate ja lasteaiaõpetaja rolli lapse lugema õpetamisel ja suunamisel raamatute juurde (nt Arm, 2014), ei ole autorile teadaolevalt varem uuritud, mida peavad lasteaiaõpetajad sobivaimaks eaks lugema õpetamise alustamiseks, ega tegevuste kirjeldusi laste lugemisoskuse arendamisel. Seetõttu on vajadus välja selgitada, mis tegevustega õpetajad endi sõnul lapsi lugema suunavad, kuidas nad tegevusi läbi viivad ja mis vanusegrupis lastega on nende tegevustega kõige parem algust teha. Teadmine erinevate meetodite kasutamisest lapse lugemisoskuse arendamisel võib olla väärtuslik nii tulevastele algajatele kui ka kogunud lasteaiaõpetajatele ning lapsevanematele, et arendada lapse lugemisoskust erinevate tegevuste kaudu.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Lugemisoskuse kujunemine koolieelses eas

Lugemisoskuse kujunemine on keeruline protsess, mis on seotud eelnevate õpi- ja lugemiskogemustega (Duke & Cartwright, 2021). Lugemisoskust saab vaadata suutlikkusena kokku lugeda sõnu või mõningaid lauseid või mõista kirjalikke tekste (Arrow *et al.*, 2022). Lugema õppimise eeldusteks on, et laps tunneb kõiki tähti ning suudab eristada ja kasutada emakeele häälikuid. Hulme ja Snowling (2013) uurisid laste kognitiivseid protsesse lugema õppimisel: teadlikkust foneemidest, tähe-häälduse teadmisi ja tähtede nimetamise oskust. Uurijad leidsid, et puudujäägid mõnes nimetatud valdkonnas võivad suurendada probleeme lugema õppimisel.

Selleks, et laps hakkaks huvi tundma lugemise vastu, peaks lasteaiaõpetaja rühmas looma vastava keskkonna. Häirivaks faktoriks, mis segab lapse keskendumisvõimet, võib olla kõva heli. Ühest varasemast uuringust (Maxwell & Evans, 2000) selgus, et kroonilise müraga kokkupuute ja lugemisoskuse vahel on seos. Õppetegevuse läbiviimisel või lapsega individuaalsel tegelemisel on oluline vaikne keskkond. Lugema õppimise juures on oluline, et lapsel oleks eelnevalt tekkinud huvi tähtede ja lugemise vastu ning ja tal oleks tahtmist seda edaspidi teha (Caron & Ponder, 2011). Celik (2020) toob oma uuringus välja, et peredel on laste lugemisharjumuse omandamisel suunav roll, eriti oluliseks peab ta raamatukogude külastusi. Samuti on suur roll laste lugemisoskuse arendamisel ka lugemismotivatsiooni tõstmisel õpetajatel.

Lapsed hakkavad juba 3–4-aastaselt oma lemmikraamatuid ise vaatama, lugude juures olevate piltide järgi rollimänge mängima, ning kujunev kirjaoskus hakkab kiiresti arenema viieaastaselt, kui nad on selle oskuse tekkimist toetavas keskkonnas (Ejikeme & Okpala, 2017). Lugemistegevuste sagedane korraldamine ja laste kokkupuute suurendamine erinevate lugemismaterjalidega koolieelsetes lasteasutustes aitab tõhusalt kaasa laste lugemise omandamisele ja lugemisharjumusele tulevikus. Uibu ja Voltein (2010) sõnul keskenduvad lasteaiaõpetajad rohkem elementaarse lugemisoskuse õpetamisele ning esimese kooliastme lõpuks eeldatakse lapselt pigem funktsionaalset lugemisoskust.

1.2 Lugema õppimiseks sobivaim iga

Hallap ja Padrik (2008) on öelnud, et ligikaudu 4-aastaselt algab laste huvi tähtede tundmaõppimise vastu. Doman (1992) ütleb, et esimesest kuni viienda eluaastani parim aeg tekitada lapses lugemishuvi, tehes seda lugemisharjutuste ja raamatute kaudu. Laps õpib aja jooksul sõnades hääldama õigesti kõiki emakeele häälikuid, õpib ära tundma häälikuid häälikute reas ja seejärel täiskasvanut matkides sõnu sujuvalt häälikhaaval häälima (Hallap & Padrik, 2008).

Palju vaieldakse selle üle, kas kõige parem on õpetada lapsi lugema varakult või on parem õpetada lapsi lugema esimeses ja teises klassis, kui nad on arenguliselt ette valmistatud (Leahy & Fitzpatrick, 2017). Varasemad uuringud on näidanud, et lapsed õpivad kõige kiiremini esimesel kuuel eluaastal, mille kohaselt on kõige parem õpetada lapsi lugema võimalikult varakult (Benefits of Early..., 2010). Lapse lugema õpetamisega võib algust teha juba kuuendast elukuust, aga kui on soov, et sellele tegevusele kuluks võimalikult vähe energiat, siis on kõige õigem aeg sellega alustada lapse teisest eluaastast (Doman, 1992). Lapsed peavad olema arenguliselt ja psühholoogiliselt ette valmistatud, muidu võib lugema õppimine olla pigem väljakutse või isegi lihtsalt pinnapealne oskus (Kern & Friedman, 2014). Varajase kirjaoskuse eksperdid väidavad, et nelja- ja viieaastased lapsed peaksid õppima tähestiku tähti ja nende helisid, et need komponendid oleksid lugemisel mälust hõlpsasti "otsitavad" (Guernsey, 2011).

Caron ja Ponder (2011) on öelnud, et lugemisoskuse omandamine sõltub lapse isiklikust valmisolekust saada lugejaks ja lapse vanusel ei ole sealjuures tähtsust. Kõige tähtsam on, et laps ise tunneb lugemise vastu huvi. Samuti väidab ka Liiv (2013) oma uurimistöös, et kuigi õppimist seostatakse koolis käimisega, hakkab tegelikkuses laps õppima kohe pärast sündimist.

1.3 Laste lugemisoskuse toetamine tegevuste kaudu

Lapse mitmekülgse ettevalmistusega kooliks tegeletakse koolieelses eas, sealhulgas lugemisoskuse eelpõhja loomisega. Esmalt õpitakse tähed ja häälikud selgeks ning seejärel hääliku asukoha määramine (Hallap & Padrik, 2008). Sõnade häälimisega alustatakse lasteaias juba varases eas. Kivi ja Roosleht (2000) on öelnud, et esmalt tuleks eristada häälikuid lühikestest sõnadest, hiljem pikematest sõnadest. Selleks, et häälimine oleks korrektne, peaks täiskasvanu toetama lapse häälikanalüüsi oskust.

Oluline on, et laps keskenduks õpetaja häälduse kuulamisele, järele kordamisele, häälikute üksteisest eristamisele ning mõistetud häälikute järjekorra meelde jätmisele. Nigoli ja Plado (2015) uuringust selgus, et arendades häälimist tuleb tegeleda häälitud sõna hääliku äratundmisega, hääliku asukoha määramisega ning üksiksõna muutumisega häälikute ära jätmisel. Seega peaks lapsel tekkima arusaamine, et kui sõnades muuta häälikute järjekorda, tekivad uued sõnad.

Tänapäeval kasutavad paljud õpetajad laste lugemisoskuse arendamisel lisaks raamatutele erinevaid digivahendeid, neid vahendeid kasutades toimub õppeprotsessis enamasti mänguline tegevus, sel ajal on laps arvamusel, et ta mängib mängu. Sellest tulenevalt on lapsel huvi tegeleda õppimisega läbi mängu, kus ta omandab ka uusi teadmisi (Põrk, 2017). Lastele piisab digivahenditega tegelemisest paaril korral nädalas (Konca *et al.*, 2016). Tänapäeval on lihtne luua digivahendeid, kasutades lastele huvitavaid õppimisvõimalusi (Liao *et al.*, 2012). Samuti on laste lugemisoskuse toetamiseks aina enam kasutusel ka elektroonilised raamatud, millega väikelapsed kokku puutuvad. Ühes Jordania eelkooliealiste laste uuringus (Ihmeideh, 2014) selgus, et elektrooniliste raamatute mõju laste lugemiseoskustele, sõnavarale, tähestikuteadmiste ja fonoloogilise teadlikkuse oskuste kohta olid positiivsemad kui trükitud raamatute mõju. Nendele järeldustele tuginedes soovitatakse koolieelsetel lasteasutustel elektrooniliste raamatutega seotud tegevusi oma rühmaruumidesse lisada (Ihmeideh, 2014).

Laste lugemisoskuse arenemist toetab ka ettelugemine. See on aktuaalne nii kodudes kui ka lasteaedades. Luges lapsel ette tema eale sobivat jutustust, toetab see tema mõtlemise arengut (Leppik, 2009), selle tulemusena avardub lapsel silmaring ja laieneb sõnavara (Mehide, 2008). Selleks, et lastel tekiks huvi raamatu vastu, tuleb Lerikkaneni (2007) sõnul esmalt saavutada tähelepanu, et lapsed saaksid huviga kuulata. Õpetaja võib lugemise ajal kasutada erinevaid hääletoone.

Seega, varasematest uuringutest (nt Liiv & Vilimaa, 2013) on teada mõningad meetodid, mida lapsevanemad on kasutanud lapse lugema õpetamiseks. Näiteks selgus uurimistöödest, et kõige enam kasutasid lapsevanemad lapse lugema õpetamisel tähthaaval lugemise meetodit. Samuti oli enamikule lapsevanematele tuttav häälik-silp-meetod, mida enamik ka lapse lugema õpetamise juures kasutanud oli (Liiv, 2013). Lisaks on rõhutatud, et enne lugema õppimist on vaja selgeks õppida kõik tähed. Mõned lasteaiaõpetajad on selleks kasutanud aabitsat, näiteks täishäälikute leidmiseks, sõna hääldamiseks jne (Vilimaa, 2013). Samas ei ole autorile

teadaolevalt uuritud, milliseid tegevusi kasutavad lasteaiaõpetajad laste lugemisoskuse arendamiseks ja mis on nende arvates selleks kõige sobivaim iga. Bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja lasteaiaõpetajate arvamused sobivaimast ajast laste lugema õpetamisega alustamisel ja kirjeldused tegevustest, mille kaudu laste lugemisoskust arendatakse. Sellest lähtuvalt sõnastati bakalaureusetöö uurimisküsimused.

1. Millal on lasteaiaõpetajate arvates sobivaim aeg laste lugema õpetamisega alustada ja millega seda põhjendatakse?
2. Milliste tegevuste kaudu arendavad lasteaiaõpetajad endi sõnul laste lugemisoskust?

2. Metoodika

See uurimus põhineb kvalitatiivsel meetodil, mis võimaldab keskenduda inimeste isiklikele kogemustele ja arusaamadele ning annab uuritavatele võimaluse oma mõtteid vabalt väljendada (Õunapuu, 2014). Kvalitatiivsele uurimusele on omane verbaalsete andmete kasutamine, sest see annab võimaluse uuritavatel end oma sõnadega väljendada, et uurijale oma perspektiivi selgitada (Strömpl, 2020).

2.1 Valim

Uuritavad õpetajad leiti mugavusvalimi strateegiat kasutades. Mugavusvalimi korral kaasatakse valimisse isikud, kes on uurijale kergemini ligipääsetavad (Rämmer, 2014). Kavandatav valimi suurus oli kuus koolieelse lasteasutuse õpetajat, kes töötasid erinevas vanuses lastega.

Töö autor pöördus ühes lasteaias kaheksa õpetaja poole, kellest kuus olid nõus uuringus osalema. Õpetajate tööstaaz jäi vahemikku 3–35 tööaastat. Uuritavate taustaandmed on esitatud lisa 1. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning uuritavate konfidentsiaalsuse tagamiseks on õpetajate nimed asendatud pseudonüümidega.

2.2 Andmekogumine

Andmete kogumiseks valis autor poolstruktureeritud individuaalintervjuu, kuna see võimaldab muuta küsimuste järjekorda ja vajadusel esitada täiendavaid küsimusi (Lepik *et al.*, 2014). Töö eesmärgile ja uurimisküsimustele tuginevalt koosta töö autor intervjuu kava.

Intervjuud toimusid intervjuueeritavate töökohas. Küsimuste kava koosnes sissejuhatavast osast, kus küsiti taustaküsimusi uuringus osaleja kohta, sellele järgnesid uurimisküsimustest lähtuvad küsimused. Intervjuu lõpetas küsimus “Mida soovite veel lisada seoses laste lugemisoskuse arendamisega?”.

Andmekogumise kvaliteedi huvides toimus prooviintervjuu ühe valimi kriteeriumitele vastava lasteaiaõpetajaga tema töökohas. Pilootintervjuuga sooviti teada saada intervjuu vastavus töö eesmärgile ja küsimuste sobilikkus. Pilootintervjuu kestis 32 minutit ning selle käigus lisandus kaks küsimust. Sellest tulenevalt muudeti küsimuste esitamise järjekord loogilisemaks ning uued küsimused mis tekkisid pilootintervjuu ajal lisati intervjuu kava lõppu. Intervjuu kava on esitatud lisas 2. Pilootintervjuu läks andmekogumisel arvesse.

Andmekogumine toimus 2023. aasta novembrist kuni detsembri lõpuni. Kui õpetaja andis esmase nõusoleku intervjuul osalemiseks, andis uurija talle paberil informeeritud nõusoleku lehe ja palus nõusoleku korral selle allkirjastada, kõik uuritavad andsid allkirja. Intervjuueeritavat teavitati tema õigusest soovi korral mitte küsimustele vastata (Fontana & Frey, 2005). Selleks, et intervjuude sisu säiliks, palus autor luba intervjuu helisalvestada. Intervjuu alguses tutvustas intervjuueerija bakalaureusetöö eesmärki. Seejärel selgitas autor eetikanõudeid, mille alla kuulusid uurimistulemuste võimalikult täpne esitamine ja uuritavate konfidentsiaalsus (Fontana & Frey, 2005). Autor kinnitas intervjuueeritavale, et tulemused esitatakse anonüümistatult.

Intervjuude kestus oli vahemikus 30–45 minutit, keskmiselt 40 minutit. Intervjuu lõpus kordas autor veel kord üle konfidentsiaalsusega seonduva ning tänas intervjuueeritavat. Lisaks kinnitas autor, et intervjuude helisalvestusi hoitakse parooliga kaitstud uurija arvutis ja nii salvestused kui transkriptsioonid kustutatakse peale bakalaureusetöö kaitsmist.

2.3 Andmeanalüüs

Andmeid analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsiga, mis keskendub sisu mõistmisele ja selle tõlgendamisele (Kalmus *et al.*, 2015). Autor kasutas intervjuude täies mahus transkribeerimiseks veebipõhist transkribeerimise keskkonda (Olev & Alumäe, 2022). Seejärel vormistati transkriptsioonid Microsoft Wordi dokumendina. Uuritavate ning nende nimetatud isikute nimed eemaldati transkriptsioonidest ning asendati pseudonüümidega. Teksti moodustus keskmiselt intervjuu kohta 6 lehekülge (Times New Roman, kirja suurus 12, reavahe 1,5).

Esmalt luges autor tekstid korduvalt läbi ja kodeeris seejärel andmeanalüüsi keskkonnas QCAMap (qcamap.org) vastavalt uurimisküsimustele, see tähendab, et transkriptsioonides määrati uurimisküsimustega seotud tähenduslikud lõigud, laused või sõnad, mis olid aluseks koodide loomisel. Tähenduslikest üksustest moodustati märksõnad, millest said koodid, et moodustada teksti põhjal tervik ning korrastatud süsteem.

Transkriptsioonist tähenduslike üksuste markeerimisest ja neist koodide moodustumisest on näide toodud lisas 3 ning väljavõte kodeerimisest QCAMap keskkonnas on esitatud lisas 4. Saadud koodid koondati kategooriatesse, lähtudes nende sisulisest sobivusest (Kalmus *et al.*, 2015); näiteks koodid *häälikmängud*, *unejutud*, *pildikaardid* koondati kategooriaks „mängulised tegevused“. Andmeanalüüsi kvaliteedi parandamiseks viidi läbi korduvkodeerimine kolme nädala möödudes peale esmakordse kodeerimise lõpetamist ja kaasati kaaskodeerija, kes kodeeris kolmandiku andmestikust. Kaaskodeerijaga kooskõlastati andmeanalüüsi tulemused arutelu käigus kuni konsensuse tekkimiseni.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada lasteaiaõpetajate arvates sobivaim aeg laste lugema õpetamisega alustamisel ja tegevused, mille kaudu arendavad lasteaiaõpetajad endi sõnul laste lugemisoskust. Järgnevalt esitatakse uurimistulemused uurimisküsimuste kaupa. Autor kasutab tulemuste illustreerimiseks kaldkirjas tsitaate. Tsitaatide esitamisel kasutab autor tingmärki (...), mis märgistab tsitaadi lühendamiseks välja jäetud teksti. Anonüümsuse tagamiseks on õpetajate nimed asendunud pseudonüümidega Õ1–Õ6.

3.1 Sobivaim aeg laste lugema õpetamisega alustamiseks

Uurimisküsimusele „Millal on lasteaiaõpetajate arvates sobivaim aeg laste lugema õpetamisega alustada?“ moodustus kolm kategooriat: sünnist alates, sõimerühmast alates, aiarühmast alates (4–5. eluaastast).

Sünnist alates. Uurimusest selgus, et lugemisoskust hakatakse arendama juba lapse sünnist alates ning lugema õpetamise jaoks on esmalt oluline arendada niisama kõnet (lalisemist), kuulmist ja arusaamist, sealt edasi saab liikuda raamatute ettelugemise juurde.

Sellest hetkest alates, kui see väike inimene siia sündinud on (...) laps kuuleb ju ema häält, ema suhtleb oma lapsega igapäevaselt, laulab talle, mingi aeg tekib huvi raamatu vastu, piltide vastu mis raamatus on jne. (Õ1)

Intervjuudes öeldi, et kuna lapsed reageerivad kõne rütmile ja toonile alates sünnist, siis algab sisuliselt ettevalmistus ka lugema õpetamiseks juba varemgi, näiteks emaülas. Sellepärast on oluline lastega rääkida, neile laulda ja lugeda. Oluliseks peeti lastele alates sünnist näidata asju ja nimetada neid, et laps hakkaks sõnu esemetega seostama.

Sõimerühmast alates. Uuritavate hulgas oli õpetajaid, kes ütlesid, et sobivaim aeg on väga individuaalne, aga sobivaimaks ajaks peavad nad lapsi alates 1,5 eluaastast ehk sõimerühmaealisi lapsi. Sel ajal köidavad lapsi igasugused värvilised pildid, heli tekitavad asjad/raamatud jne. Ühe uuringus osalenud õpetaja arvates peaks lugema õpetamiseks sobivaim iga olema siis, kui laps on umbes kaheaastane.

Tegelikult see raamatute vaatamine, ettelugemine ja piltide järgi jutustamine – see on kõik sõnavara areng (...), aga jah, see saab alguse sõimerühmast. (Õ3)

Mõni õpetaja ütles, et sõimerühma eas saab juba mõnusalt tegeleda sellega, et mõelda juba mäluoskuste arendamisele. Õpetajad selgitasid, et käelised tegevused ja mälumängud on need eeluskused, mis on sõimeealistele lastele lugemisoskuse kujunemisel väga olulised.

(...) mängida erinevaid mälu arendavaid mängu, näiteks memo mängu ja igasuguseid meeldejätmise mängu. Nende mängudega tehakse algust juba sõimerühmas. (Õ4)

Aiarühmast alates (4.–5. eluaastast). Intervjuul osalenud lasteaiaõpetajate hulgas oli neid, kes arvasid, et lugemisoskusega alustamiseks on sobivaim aeg alates neljandast või viiendast eluaastast. Toodi välja, et neljandaks eluaastaks peaks lastel kindlasti olema tekkinud huvi tähtede vastu, selleks eluaastaks tekib juba huvi oma nimetähtede vastu, nad tahavad oma töödele nime kirjutada ja lugeda kokku sõnu. Peeti oluliseks, et lapsel peab olema tekkinud huvi raamatute vastu, seejärel tekib huvi juba tähtede ja lugema õppimise vastu.

(...), 4-aastaselt tuleb ära püüda see lapse uudishimu tähtede vastu, kui alustada läbi mänguliste tegevuste erinevate tähtede kinnistamist erinevate häälimismängudega. (Õ2)

Intervjuudest selgus, et iga lapse puhul on oluline lähtuda tema eripärast ja võimekusest, samuti ka lapse keskendumisvõimest. Samas selgitati, et ei saa väita, et neljane vanus on kindel kriteerium. Kuna varem on seda praktikas katsetatud ja tulemused on olnud positiivsed, siis võib neljandat eluaastat pidada sobilikuks laste lugema õpetamisega alustamisel. Oluliseks peeti

nägemistaju, sest lugemine toimub silmadega. Selgitati, et sellest tulenevalt peab arendama lastel nägemistaju kiirust. Samuti oldi arvamusel, et laps hakkab lugema viieaastaselt, aga algust tehakse varem, näiteks nelja-aastaselt tekib huvi tähtede vastu ja viieselt ta hakkab juba lugema. Intervjuueritavate vastustest selgus, et nendel lastel, kes käivad järjepidevalt logopeedi juures, on suurenenud huvi tähekaartidel, raamatupealkirjadel või siltidel olevate sõnade kokkulugemise vastu. Mõnede õpetajate sõnul on kõige parem iga lapse lugema õpetada viieaastaselt, sest nad on arvamusel, et selles eas on mälu piisavalt arenenud. Lapsed suudavad lugeda neid sõnu, mille hääldus on neile jõukohane.

Mina olen soovitanud ka lapsevanematele, et autoga ringi sõites või õues jalutades, laske lastel silte lugeda! Selliseid lihtsaid väikseid sõnu, mida neil on lihtne kokku lugeda. (Õ5)

Tulemustest selgus, et 4–5 aastastel aiarühma lastel on huvi tähtede tundmise ja kirjutamise vastu. Õpetajate väitel soovib enamik lapsi kunstitöödele oma nime kirjutada, alguses on lapsed huvitatud oma nimetähe kirjutamisest, hiljem juba täispika nime kirjutamisest.

3.2 Tegevused lugemisoskuse arendamiseks

Uurimisküsimusele „Milliste tegevuste kaudu arendavad lasteaiaõpetajad endi sõnul laste lugemisoskust?“ moodustus kolm kategooriat: 1) mängulised tegevused, 2) tehnoloogia kasutamine, 3) raamatute ettelugemine ja piltide näitamine.

Mängulised tegevused. Õpetajate seisukohalt on peamine tegevus lugemisoskuse arendamiseks mänguline tegevus. Toodi näiteid, et kõige sagedamini kasutavad õpetajad lastega häälikumänge, kus õpetaja häälib sõna häälikhaaval ja laps peab arvama, mis tähega see sõna algab või lõppeb. Samuti kirjeldasid uuritavad erinevaid ajutegevust treenivaid meeldejätmise mängu (memo, võluteki mäng, mõistatuste lahendamine. Intervjuueritud õpetajad tõid välja lihtsamate lauamängude, näiteks „Memory“ mängu kasulikkuse nii lapse arengule üldiselt kui ka lugemisoskuse arendamisele. Lauamängud aitavad lastel tuvastada värve, loendada, arendada osavust ja silma- käe koordineerimist. Lauamängud võivad aidata lastel omandada oskusi, millega nad hästi toime ei tule, näiteks lugemisoskusi. Lapsel, kellele võib olla lugemine vastumeelne, aitab lugemismäng (vanemate laste puhul) laiendada sõnavara. Mängud, kus lapsed peavad mitu teavet korraga meelde jätma, aitavad lapsel mälu treenida. Õpetajate arvates on mängud lapse arengus väga olulised, sest mängides areneb samaaegselt mälu. Näiteks „Võluteki“

mängus, kus laps peab arvama n-ö võluteki alt kaduma läinud asju, laps mitte ei tunne ära, vaid ka meenutab hetkel puudu olevat eset.

Tihti mängime võluteki mängu. (...). Mida rohkem seda mängida, seda lihtsamaks neil läheb. See on nii tore ajutegevust toetav mäng, ja selleks, et lapsel kujuneksid lugemisoskused, selleks on oluline ka mälu treening. (Õ4)

Lisaks mälu treenivatele mängudele kirjeldasid uurimuses osalenud õpetajad ka peenmotoorikat, mille järgi saab vaadelda lapse valmidust lugemiseks, kirjutamiseks ja kogu intellektuaalseks tegevuseks. Õpetajate sõnul on lugemisoskuse arendamisel toetavad tegevused voolimine, joonistamine, kääridega paberi lõikamine ja oskus kasutada looduslikku materjali. Mõned lasteaiaõpetajad lisasid, et lugemisoskuse arendamine toimub ka füüsilise tegevuse kaudu. Näiteks nimetati, et peale tähe selgeks õppimist proovivad nad seda kehaga järele teha. Samuti kasutavad nad metsas mängimas käies võimalust puuokstest, käbidest või kividest tähti teha, väljas olles kasutatakse erinevaid looduslikke materjale, et joonistada liivale tähti, kujundeid, numbreid, emotsioone.

On ka see, et ta saaks selle asja nii öelda füüsiliselt läbi teha, väikelaste puhul eriti (...), metsa materjalist on ka väga tore igasuguseid erinevaid tähti teha, näiteks käbidest. Veel saab ju oksaga liivakastis tähe joonistamist harjutada. (Õ2)

Intervjuul osalenud lasteaiaõpetajad arendavad endi sõnul laste lugemisoskust kõige enam häälikumängudega. Selgitati, et enamasti kasutatakse häälikumänge just hommikupoolikul. Hommikupoolikut peeti uuritavate poolt sobivaimaks ajaks tegevuste läbiviimiseks, sest lasteaialapse päevagraafik on tihe ja õhtune aeg on mänguaeg, kus lapsed eelistavad vabamängu.

Kuulame lastega häälikuid, mis selle salmi sõnades sees on. Ja siis peab kuulama, kas sõnas on näiteks häälik I. Kui on, siis kas kükitavad või hüppavad või teevad midagi, selle me lepime lastega kokku. Nii saavad lapsed hästi häälikud selgeks. (Õ1)

Hommikuringis häälikumäng, näiteks meil on täna esimene sõna laev ja selle tähega, millega see sõna lõppeb, algab uus sõna vesi, lastele selline mäng väga meeldib. (Õ3)

Õpetajate arvates toetab lugemisoskuse arengut kõige enam suhtlus. Uuringus osalenud õpetajad pidasid lugemisoskuse arendamisel oluliseks igapäevast suhtlemist eakaaslaste, vanemate ja õpetajatega. Selgitati, et vanemad võiksid kodus lapsega rääkida lasteaiapäevast, uurida, küsida küsimusi, tunda huvi lapse tegemiste vastu – siis on ka laps huvitatud suhtlusest. Samuti töid intervjueeritavad välja, et lastele meeldivad koos- ja rollimängud.

Ja ma arvan, et saigi juba nimetatud, et lapse lugemisoskuse arenemist toetavad ka kõik loovmängud, samuti koosmängud ja rollimängud. Barbie nukkudega mängimine... kõik see soodustab seda. (Õ3)

Tehnoloogia kasutamine. Intervjuudest selgus, et laste lugemisoskuse arendamisel kasutatakse nutiseadmeid, aga minimaalselt. Vanemate laste rühmaõpetaja ütles, et lubab lastel aeg-ajalt tahvelarvutis LearningAppsi keskkonnas mängida mängu, mis arendavad tema arvates lugemisoskust. Õppetegevustes kasutatakse mõnikord samuti arvutit selleks, et näidata lastele mõnda õpetlikku videot, või kuulatakse muusikat, mille järgi toimub õppetegevus. Õpetajate vastustest selgus, et nad on kasutanud laste lugemisoskuse arendamisel Lolala videoid, mis on nende hinnangul õpetlikud ja lastele vaatamiseks meelepärased.

No minu rühma lapsed õpivad tähestikku, numbreid, kujundeid, võlusõnu jne Lolala videoid vaadates (...). Arvuti kasutamine õppetegevuses pole igapäevane, nädalas paaril korral ja hommikupoolsel ajal. Vahel on vaja näidata visuaalselt midagi. (Õ1)

Uuritavate hulgas oli õpetaja, kes leidis, et tänapäeva vanemad ise suunavad lapi nutiseadmeid kasutama ja laste pealt on näha, palju keegi nutiseadet kodus kasutab. Need lapsed on äratuntavad unisuse ja närvilisuse poolest. Õpetaja arvates köidab lapsi kindlasti rohkem sõnamängude mängimine tahvelarvutis kui liikuvast aabitsast.

Tahvliks on võimalik mängida erinevaid arendavaid mängu, näiteks LearningApps keskkonnas, seal saab ise mängu luua, olen ka ise mõne sõnaotsimise mängu loonud ja lapsed on seda kasutanud. (Õ4)

Samas oli uuritavate seas ka neid, kes ütlesid, et lugemisoskuse arendamine lasteaias ei peaks käima nutiseadmete toel, sest need võivad pidurdada lugemisoskuse arengut. Selgitati, et lapsed on kodus nutiseadmetes rohkem kui vaja ja lasteaias võiksid need seadmed olemata olla. Näiteks nimetati, et pigem kasutada Bee-Bot roboteid, mis on väikelastele sobilikud ja sõbralikud õppevahendid, samuti saab nende vahendite abil lastele õpetada tähti.

Et pigem mitte nutiseadmeid lasteaias kasutada. Isegi Jaan Aru ütleb niimoodi, et enne 9. või 10. eluaastat ei oleks neid lastele vaja. (Õ5)

Lasteaiaõpetajate arvamused seoses nutiseadmete kasutamisega olid erinevad. Uuringus osalejate hulgas oli õpetajaid, kes ei pidanud nutiseadmete kasutamist laste lugema õpetamisel vajalikuks. Peamise põhjusena nimetati niigi liigset nutiseadmete kasutust kodus keskkonnas. Selgitati, et kui anda lapsele nutiseade (tahvelarvuti) näiteks mingi sõnamängu mängimiseks, tekitab see

ikkagi sõltuvust ekraani suhtes ja lapsel on järjest raskem ekraanist loobuda. Samas selgitati ka, et mõningad mängud nutiseadmes on arendavad ja toetavad lugemisoskust.

Kui leiab sellise väga hea ja mõnusa lapsele arusaadava mängu nutiseadmest, siis igal juhul see tuleb abiks. Ma ise pigem ei kasuta neid vahendeid, aga õpetajad, kes on häid ja arendavaid mängu leidnud, võivad küll kasutada neid õppetegevuse eesmärgil. (Õ4)

Raamatute ettelugemine ja piltide näitamine. Õpetajate sõnul toetavad lugemisoskust raamatute ettelugemine ja piltide vaatamine. Näiteks kasutavad õpetajad oma töös pildikaarte, mis arendavad sõnalist ja loogilist mõtlemist. Erinevad tegevused (raamatute vaatamine, ettelugemine, tähekaartide ladumine, piltide vaatamine jne) arendavad õpetajate sõnul mõtlemist. Uuringus osalenud lasteaiaõpetajad kirjeldasid, et on lugemisoskust arendanud sellega, et näitavad lastele raamatust pilte, eriti tõhusaks peavad nad lapsega individuaalselt raamatu vaatamist, sest siis on laps avatum piltide järgi jutustama ja küsimustele vastama. Intervjueeritud õpetajad selgitasid, et varajases eas on oluline, et raamatud, mis on lastele kättesaadavad, oleksid võimalikult suurte, värviliste ja lastepäraste piltidega, et raamat meelitaks last ennast sirvima. Öeldi, et lugemishuvi saab toetada konkreetsete õpetamisstrateegiatega, milleks sobivad piltide põhjal arutelud, näitemängud, raamatukogu külastused, muinasjuttude ja raamatute ettelugemine. Vanemate laste rühma õpetaja sõnul on väga tähtis, et lastega külastataks raamatukogusid, sest raamatukogu külastus avardab lapse silmaringi ja lastel tekib huvi raamatute vastu. Intervjuudes toodi näiteid, kuidas osadesse rühmadesse on loodud lugemishuvi äratamiseks lugemispesad.

Mina olen alates laste neljandast eluaastast igal aastal emakeelenädalal külastanud oma rühmaga raamatukogu. (...) Näha on, et lapsi kõnetavad ikka sellised raamatud, kus rohkem värve ja muidugi pilt esikaanel on see, mis loeb. (Õ5)

Intervjuus osalenud õpetajate sõnul loevad nad lastele ette, kuna see paneb last mõtlema, mis edasi sai. Samuti öeldi, et väga populaarsed on pildiseeriad, kus lapsed saavad ise kuulnud jutu järgi pilte kokku seada, ning raamatust piltide vaatamine, mis tekitab lastes huvi raamatute vastu.

Lastele meeldib vaadata pildiraamatuid, võibki ju lugeda ühte tuttavat ja huvitavat lugu ette, samal ajal pilte vaadates – selline tegevus võiks olla üks ühele. (Õ4)

Intervjuudes öeldi, et lastele meeldivad kordused, eriti väikelastele – sõimeealistele. Nad on seda juttu eelnevalt kuulnud, neil on tekkinud sellest jutust ettekujutus ja nad ootavad, et seda uuesti kuulda. Kuuldud jutt tekitab õpetajate hinnangul huvi raamatu vastu ja lugemisoskuse arendamisel on eesmärk meelitada laps huvi tundma raamatute vastu.

Lastel on juba meeles see lugu, nad tahavad enne uinumist seda kuulata. (Õ5)

Ühes intervjuus öeldi, et lisaks kordustele on raamatute ettelugemisel oluline ka etteloetud jutu pikkus ja jõukohasus.

Meie eesmärk on ikkagi see, et lapsed ettelugemisest saaksid kasu ja lugema õppimine oleks toetatud. (Õ1)

Osa õpetajaid lähtub unejuttu valides peamiselt nädalateemast, näiteks kui nädalateema on „Tere, kevad“ ja käsitletud on mõnda putukat, näiteks sipelgat, siis otsitaksegi mingi jutt sipelgast.

Raamatu valitakse lähtuvalt nädalateemast või laste huvist.

Me jälgime nädala teemat või kuu teemat, või siis jälgime aastaaega ja sellest tulenevalt loeme midagi, näiteks jõulude perioodil kasutame alati unejutuks jõululugusid. (Õ4)

Uurides lasteaiaõpetajatelt, millist kirjandust on nad kasutanud laste lugemisoskuse arendamiseks ja milliseid raamatuid ettelugemiseks kasutanud, nimetati erinevaid raamatuid, näiteks Epp Petrone raamatud. Põhjusena toodi välja, et ette loetavad jutud on paraja pikkusega, mitte liiga lühikesed ega pikad. Pildid on intervjuueeritavate hinnangul lastepärased ja meelitavad lapsi raamatut uurima.

Üks raamat, mida ma olen lastele magama minnes ette lugenud, on Epp Petrone raamat „Marta varbad“ või mõni teine tema looming. (Õ6)

Uuritavate hulgas oli õpetajaid, kes endi sõnul kasutavad laste lugema õpetamisel ka aabitsaid, näiteks Lotte ja Poku-aabits ning Karu-aabits. Nimetatud olid veel „Hiir hüppas ja kass kargas“, Ellen Niidu lastepärased luuletused, „Uku ja kaelkirjak“, „Sipsiku raamat“, „Ema, palun loe mulle“ (see Ilo kirjastuse kogumik sisaldab laias valikus muinasjutte, värse ja lugusid 72 autorilt ettelugemiseks väikelastele ja koolieelikutele).

Ma saan valida kas lühema või pikema jutu, kas muinasjutu või hoopis luuletuse (...) seal puuduvad värvilised pildid, mida lastega koos oleks huvitav vaadata. (Õ6)

Uuringus osalenute sõnul toimuvad nende rühmades õppetegevused enamasti hommikul, ja kuna raamatute vaatamine ja ettelugemine kuulub ka õppetegevuse juurde, siis raamatute abil lugemisoskuse arendamine toimub hommikupoolel ajal, mis on uuringus osalenute arvates kõige parem aeg oskuste arendamiseks, sest lapsed pole veel päevategemistest väsinud.

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused sobivaimast ajast laste lugema õpetamisega alustamisel ja tegevuste kirjeldused lugemisoskuse arendamisel. Järgnevalt arutletakse olulisemate uurimistulemuste üle uurimisküsimuste kaupa, seostades neid varasemate teoreetiliste lähtekehtadega.

Esimese uurimisküsimuse *Millal on lasteaiaõpetajate arvates sobivaim aeg laste lugema õpetamisega alustada?* andmeanalüüsil eristus kolm kategooriat: sünnist alates, sõimerühmast alates, aiarühmast alates (4.–5. eluaastast). Seega näitasid tulemused, et arvamusi on erinevaid. Varasemate uurimuste tulemustes on jõutud samale järeldusele, kus peetakse kõige sobivaimaks ajaks laste lugemisoskuse arendamist esimesest kuni kuuenda eluaastani (Benefits of Early..., 2010; Doman, 1992).

Siinses uurimuses osalenud õpetajate sõnul on lugema õppimine individuaalne. Ka lugema õpetamise spetsialistid Caron ja Ponder (2011) on öelnud, et lugemisoskuse omandamine sõltub lapse isiklikust valmisolekust saada lugejaks ja lapse vanusel ei ole sealjuures tähtsust. Selles uuringus osalenud osade õpetajate sõnul on lugema õppimiseks sobivaim iga alates neljandast eluaastast. Samuti rõhutasid õpetajad, et lugejaks saades peab laps olema saanud selleks eeluskused ja nad peavad selleks tegevuseks valmis olema. Seega on uuringu tulemused heas kooskõlas Kerni ja Friedmani (2014) uurimusega, et lapsed peavad olema arenguliselt ja psühholoogiliselt ette valmistatud, muidu võib lugema õppimine olla pigem väljakutse. Aiariühmas töötavad õpetajad tõid näiteid, et nelja-aastased lapsed tunnevad juba väga suurt huvi tähtede vastu ja soovivad ise sõnu kokku lugeda, sama väidavad ka Hallap ja Padrik (2008), kes on öelnud, et laste huvi tähtede tundmaõppimise vastu algab ligikaudu 4-aastaselt.

Bakalaureusetöö aluseks olevas uuringus osalenud osade õpetajate arvates on lugema õppimiseks sobivaim aeg alates sõimerühmast, üks vastanuist pidas sobivaimaks ajaks lugemisoskusega alustamist alates sünnist. Samuti väidab ka Liiv (2013) oma uurimistöös, et tegelikkuses hakkab laps õppima kohe pärast sündimist. Küsitletud õpetajate arvates algab lugemisoskuse areng raamatute vaatamise ja ettelugemisega ning sellega alustatakse juba kodus. Õpetajate sõnul saab sõimerühmaealise lapsega mõelda juba mälu oskuste arendamisele, igasugused käelised tegevused – peenmotoorika, need tegevused on eeluskused lugemisoskuse arendamiseks. Sobivaim aeg on selleks alates sõimerühmast. Ka Doman (1992) ütleb, et lapse lugema õpetamisega võib algust teha juba kuuendast elukuust, aga kõige õigem aeg sellega

alustada sõimerühmast alates. Ka see uuring kinnitas, et lapsevanemad saavad lugemisoscuse arendamisega alustada juba enne lapse lasteaeda toomist.

Teise uurimisküsimuse *Milliste tegevuste kaudu arendavad lasteaiaõpetajad endi sõnul laste lugemisoscust?* moodustus kolm kategooriat: mängulised tegevused, tehnoloogia kasutamine, raamatute ettelugemine ja piltide näitamine.

Uurimistulemused näitasid, et õpetajad kasutavad mängulistest tegevustest häälikumänge. Tulemus on heas kooskõlas Nigoli ja Plado (2015) uuringuga, kust selgus, et lapse keskendumine häälikute üksteisest eristamisele, õpetaja häälduse kuulamisele ja järele kordamisele on väga oluline lugema õppimisel. Ka Kivi ja Roosleht (2000) on öelnud, et lugemisoscuse arendamisel on oluline sõnade häälimine, sellega alustatakse lasteaias juba varases eas. Seega on oluline kasutada lugemisoscuse arendamiseks erinevaid häälikumänge. Sellest tulenevalt on lasteaiaõpetajate ettevalmistuses väga oluline häälimisega seonduva metoodika omandamine, samuti täienduskoolitused tegevõpetajatele.

Veel näitasid uurimustulemused, et kuigi tänapäeval kasutatakse lugemisoscuse arendamisel lisaks raamatutele ja töövihikutele mitmesuguseid digivahendeid (Põrk, 2017), ei pea uuritavad neid vahendeid lasteaias kasutamisel vajalikuks. Uuritavate sõnul veedavad lapsed kodus keskkonnas niigi palju aega nutiseadmetes ja lasteaias võiksid lugema õpetamiseks kasutusel olla teistsugused meetodid. Sarnaselt on Konca jt (2016) leidnud, et lastele piisab digivahenditega tegelemisest paaril korral nädalas.

Kuigi õpetajad ei pidanud vajalikuks digivahendeid igapäevaselt lasteaias kasutada, tõid nad näiteid mõningatest õppetegevustest, kus nad kasutavad arvuteid. Õpetajate sõnul on eriti populaarsed on Lolala videod, mille saatel toimub samuti lugemisoscuse arendamine. Digivahendite mõtestatud kasutamist on uurinud ka Põrk (2017), kes ütleb, et digivahendeid kasutades toimub tegelikult tavapärase õppetöoga sarnane õppeprotsess.

Mõned õpetajad tõid näiteid, et on ise loonud LearningApps keskkonnas lugemisoscuse arendamiseks mängud, aga kasutavad neid ajal, mil lapsi on rühmas vähem, et õpetajal oleks võimalus luua lapsega kontakt ja teda tagasisidestada. Samuti rõhutasid Liao jt (2012) oma uuringus, et tänapäeval on lihtne luua digivahendeid kasutades lastele huvitavaid õppimisvõimalusi. Seega on ühelt poolt oluline, et välditaks liigselt digiseadmete kasutamist nii varases eas, sest see tekitab lastes liigselt nutisõltuvust ja võib pidurdada lapse loovat mõtlemist, samas toimub digivahendeid kasutades sama õppeprotsess nagu läbi mängu õppides ja see võib

soodustada õppimishimu veelgi, nagu on soovitanud ka Põrk (2017). Õpetajad saavad hinnata, millal on digivahendite kasutamine siiski otstarbekas. Selleks on aga vajalik, et õpetajad oleksid teadlikud laste nutiseadmete kasulikkusest ja kahjulikkusest.

Uurimustulemustest selgus ka raamatute olulisus lugemisoskuse arendamisel. Uuritavate sõnul toetab laste lugemisoskuse arenemist ettelugemine ja piltide vaatamine ning piltide järgi jutustamine. Osa uuritavatest ütles, et on kasutanud aabitsat, näiteks täishäälikute leidmiseks, sõna hääldamiseks, mis on kooskõlas ka Vilimaa (2013) uurimistööga. Sellest tulenevalt on oluline, et lisaks lasteaiale oleks ka kodus keskkonnas lastele raamatud kättesaadavad ja vanemad loeksid õhtuti muinasjuttu. Õpetajate sõnul võiksid igas rühmaruumis olla lugemispesad, et säilitada huvi raamatute vastu. Uuritavate vastused on kooskõlas teooria osas toodud uuringutega (Lerkkaneni, 2007; Liiv & Vilimaa, 2013; Mehide, 2008), mis selgitavad raamatute ettelugemise, piltide vaatamise ja aabitsate olulisust lapse lugemisoskuse arendamisel.

Kuigi uurimustulemused olid kooskõlas varasemate uuringutega, saab uuringu piiranguks pidada andmekogumist. Võimalik, et erinevatest lasteaedadest uuritavate kaasamine oleks andnud võimaluse rikkalikuma andmestiku tekkimiseks. Kuigi autor viis läbi prooviintervjuu, siis oli andmeanalüüsil olukordi, kus küsimuste vastused jäid täpsustava jätkuküsimuseta.

Autori arvates seisneb uurimuse praktiline väärtus eelkõige selles, et kinnitas lasteaiaõpetajate vastuste vastavust teooriale, seega võib jäeldada, et küsitatud õpetajad toetavad lugemisoskust teadlikult ja teaduspõhiselt. Töö tulemused võivad olla väärtuslikud algajatele lasteaiaõpetajatele, et nad leiaksid mõtteid, kuidas arendada lapse lugemisoskust erinevate tegevuste kaudu. Samuti võivad siit mõtteid saada näiteks täienduskoolituse kavandajad. Edasistes uurimustes võiks näiteks vaatlust kasutades selgitada välja, missugune on võtete või meetodite kasutamine praktikas.

Tänu sõnad

Soovin tänada oma juhendajat Ilona Võiku ja eriline tänu kaasjuhendajale Liina Lepale, kelle abil ja soovitude toel bakalaureusetöö valmis. Tänan lasteaiaõpetajaid, kes uuringus osalesid ja olid nõus mind töö valmimisel toetama. Lisaks tänan perekonda igakülgse toetuse ja kannatlikkuse eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Annela Haug

/allkirjastatud digitaalselt/

13.05.2024

Kasutatud kirjandus

- Afflerbach, P., Pearson, P. D., & Paris, S. G. (2008). Clarifying differences between reading skills and reading strategies. *The reading teacher*, 61(5), 364–373.
- Arm, H. (2014). *Vanemate roll lapse lugema õpetamisel ja suunamisel* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/41772>
- Arrow, A., Denston, A., Neville, A., & Nicholson, T. (2022). Investigating the number and type of literacy assessments and interventions in Aotearoa New Zealand primary schools. *Australian Journal of Learning Difficulties* 27(2), 1–15. *Benefits of Early Reading*. (2010). <http://www.teachreadingearly.com/benefits-of-early-reading.php>
- Caron, C., & Ponder, C. (2011). *What's The Best Age To Teach Your Child To Read?* <http://www.learn-to-read-prince-george.com/best-age-read.html>
- Celik, B. (2020). A Study on the factors affecting reading and reading habits of preschool children. *International Journal of English Linguistics*, 10(1), 101–114.
- Doman, C. (1992). *Kuidas väikelast lugema õpetada?* Tallinna Kirjastus.
- Duke, N. K., & Cartwright, K. B. (2021). The science of reading progresses: Communicating advances beyond the simple view of reading. *Reading Research Quarterly*. 56, S25–S44 <https://doi.org/10.1002/rrq.411>
- Ejikeme, A. N., & Okpala, H. N. (2017). Promoting Children's learning through technology literacy: challenges to school librarians in the 21st century. *Education and Information Technologies*, 22, 1163–1177.
- Fontana, A., & Frey, J. H. (2005). The interview. *The Sage handbook of qualitative research*, 3(1), 695–727.
- Guernsey, L. (2011). *Learning to Read: How Young is Too Young?* http://www.huffingtonpost.com/lisa-guernsey/learning-to-read-how-youn_b_860964.html
- Hallap, M., & Padrik, M. (2008). Valdkond „Keel ja kõne". E. Kulderknap (toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 26–44). Studium.
- Hulme, C., & Snowling, M. J. (2013). Learning to read: What we know and what we need to understand better. *Child development perspectives*, 7(1), 1–5.
- Ihmeideh, F. M. (2014). The effect of electronic books on enhancing emergent literacy skills of pre-school children. *Computers & Education*, 79, 40–48.

- Joshi, R. M., Tao, S., Aaron, P. G., & Quiroz, B. (2012). Cognitive component of componential model of reading applied to different orthographies. *Journal of Learning disabilities, 45*(5), 480–486.
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, & T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kern, M., & Friedman, H. (2014). Early educational milestones as predictors of lifelong academic achievement, midlife adjustment, and longevity. *Journal of Applied Developmental Psychology, 419*.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2713445/>
- Kivi, L., & Roosleht, M. (2000). *Kuidas arendada lugemisvalmidust lasteaias*. Elmatar.
- Konca, A.S., Ozel, E., & Zelyurt, H. (2016). Attitudes of preschool teachers towards using information and communication technologies (ICT). *International Journal of Research in Education and Science (IJRES), 2*(1), 10–15.
- Kool, K. (2019). *Lasteaiaõpetajate ja klassiõpetajate ootused kooliminevale lapsele seoses lugemise ja kirjutamise eeluskuste ning jutustamisuskuste tasemega* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/64937>
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I 2008,23,152*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Leahy, M. A., & Fitzpatrick, N. M. (2017). Early readers and academic success. *Journal of Educational and Developmental Psychology, 7*(2), 87–95.
- Lerkkanen, M. (2007). *Lugema õppimine ja õpetamine*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lepik, K.; Harro-Loit, H., Kello K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- Leppik, P. (2009). *Lapse arendamine algab hällist*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Liao, C. C.Y., Chen, Z. H., Cheng, H. N. H., & Chan, T. W. (2012). Unfolding learning behaviors: a sequential analysis approach in a game-based learning environment. *Research & practice in technology enhanced learning, 7*(1), 25–44.

- Liiv, S. (2013). *Lapse lugemisoscuse kujundamine väikelapse eas ja lapsevanema roll varajase lugemisoscuse kujunemisel* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/30978>
- Maxwell, L. E., & Evans, G. W. (2000). The effects of noise on pre-school children's pre-reading skills. *Journal of environmental Psychology*, 20(1), 91–97.
- Mehide, L. (2008). Lugemishuvi äratamine koolieelses eas. A. Kloren (toim). *Koolivalmidus*. Tea ja toimetaja nr 34. Kirjastus Ilo.
- Nigol, K., & Plado, K. (2015). Koolieelikute häälik- ja foneemanalüüsi oskused ja nende uurimine. *Eripedagoogika*, 47, 7–11.
- Olev, A., & Alumäe, T. (2022). *Estonian Speech Recognition and Transcription Editing*. Baltic HLT. <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>
- Pörk, M. (2017). *6–7-aastaste laste õpetajate hinnangud digivahendite kasutamisele õppevaldkonnas Keel ja kõne Harjumaa lasteaegade näitel* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/57399>
- Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, & T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/valimid>
- Strömpl, J. (2020). Üldmetodoloogilised küsimused. M.-L. Tikerperi (toim), *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/uldmetodoloogiliskusimusi/>
- Suggate, S., Pufke, E., & Stoeger, H. (2019). Children's fine motor skills in kindergarten predict reading in grade 1. *Early Childhood Research Quarterly*, 47, 248–258.
- Talviste, K. (2015). *Lähen kooli! Lapse kooliks ettevalmistamise harjutused ja tarkused*. Kirjastus Pegasus.
- Uibu, K., & Voltein, E. (2010) Eesti keel. E. Kikas (toim). *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 215–242). Haridus- ja Teadusministeerium.
- Vilimaa, P. (2013). Aabits lugemisoscuse kujundamise vahendina (NUKUteatri aabitsa näitel) [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/32001>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.
- Weisberg, D. S., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2013). Guided play: Where curricular goals meet a playful pedagogy. *Mind, Brain, and Education*, 7(2), 104–112.

Lisa 1. Uuritavate taustaandmed

Pseudonüüm	Kvalifikatsioon	Varasem töökogemus lastega	Tööstaaž õpetajana aastates	Laste vanus rühmas
Õ1	Kõrgharidus	1,6–4	3	2–4 (LR)
Õ2	Kõrgharidus	3–7	12	4–5
Õ3	Kõrgharidus	2–7	9	2–7 (LR)
Õ4	Kõrgharidus	3–7	13	3–4
Õ5	Kõrgharidus	2–7	35	4–6(LR)
Õ6	Kõrgharidus	2–3	5	2–3

Märkus. LR– liitühm

Lisa 2. Intervjuu kava

Intervjuu eesmärk on selgitada välja lasteaiaõpetajate arvamused sobivaimast ajast laste lugema õpetamisega alustamisel ja kirjeldused tegevustest, mille kaudu laste lugemisoskust arendatakse.

Sissejuhatavad küsimused:

- Kas teile sobib, et intervjuud salvestatakse? (tuletan meelde intervjuueeritavale)
- Kas teile sobib, et teen intervjuu ajal mõningaid märkmeid? (ma panen enda jaoks mõned lisaküsimused kirja)
- Kui kaua te olete lasteaias õpetajana töötanud?
- Kuidas teist sai lasteaiaõpetaja?
- Kas te olete ülikoolis lasteaiaõpetajaks õppinud? Kas te vastate lasteaiaõpetaja kvalifikatsiooninõuetele?
- Mis vanuses lastega töötamise kogemus teil lasteaias on?
- Mis vanusegrupi lastega te sel õppeaastal töötate?

Nüüd liigume edasi tegevuste juurde, mida teie teete laste lugemisoskuse arendamiseks.

Alustuseks küsingi, et...

Intervjuu põhiküsimused

1. Millal on lasteaiaõpetajate arvates sobivaim aeg laste lugema õpetamisega alustada ja millega seda põhjendatakse?
 - Millal on teie arvates sobivaim aeg laste lugema õpetamiseks?
 - Palun põhjendage oma vastust?

- Mis te arvate, kui kaugele peaks olema lapsed lasteaia lõpuks lugemisoskuse omandamisel jõudnud (mida oskama lasteaia lõpuks)? Palun põhjendage kui kaugele peaks olema lapsed lasteaia lõpuks lugemisoskuse omandamisel jõudma (mida oskama lasteaia lõpuks)? Palun põhjendage oma vastust/tooge näiteid.

2. Milliste tegevuste kaudu arendavad lasteaiaõpetajad endi sõnul laste lugemisoskust?

- Missuguseid tegevusi te teete laste lugemisoskuse arendamiseks?
- Millised neist meeldivad lastele enim?
- Tooge palun näiteid, kuidas te neid tegevusi läbi viite
- Millal te lugemisoskuse arendamisega tegelete?
- Millised eeluskused peaks laps enne lugema õppimist olema omandatud?
- Mida teie oma töös teete, et laps need eeluskused omandaks?
- Milliseid tegevusi te ise peate lugema õpetamisel kõige efektiivsemaks? Palun põhjendage/tooge näiteid.
- Mis toetab lugemisoskuse arenemist?
- Mis te arvate kui tihti/sageli peaksid lasteaia õpetajad lugemisoskust lasteaias arendama teie hinnangul/teie kogemusele tuginedes?
- Millist kirjandust oled kasutanud laste lugemisoskuse arendamiseks?
- Tooge palun näide mõnest kirjandusest (raamatust), mida olete oma õppetöös kasutanud lapse lugemisoskuse arendamisel (näiteks pealkiri või autor).
- Miks just selle raamatu valisite?
- Mida arvate teie nutiseadmete kasutamisest rühmaruumis seoses laste lugemisoskuse arendamisega?
- Kuivõrd te kasutate oma rühmas nutiseadmeid lugemisoskuse arendamisega seotud õppetegevustes?
- Mida soovite veel laste lugemisoskuse teema kohta lisada?

Lisa 3. Transkriptsioonist tähenduslike üksuste määramine

Transkriptsioonist tähenduslike üksuste määramise näide ning neist koodide moodustumine (andmeanalüüs uurimisküsimusele: „*Missuguste tegevuste kaudu arendavad lasteaiaõpetajad endi sõnul laste lugemisuskust?*“ vastuse leidmiseks).

Transkriptsioon	Kood
V: Kõne. Mina leian et lugemisuskuse arendamist täiendab eelkõige kõne. Siis vastastikune vestlus.	Suhtlus
Lapse erinevad mängud, arendavad mängud, sõnamängud, sõnaketid.	Mängulised tegevused
V: Selline raamat on nagu hiir hüppas kass kargas. Seal on siukesed salmid. Siis neid liisusalme olen otsinud internetist. Ma ei oska nüüd päris täpselt öelda neid lehekülgi, kuskohast niimoodi peast. Siis on muidugi need lihtsad väikelaste pildiraamatud mida me kasutame. Jah ja siis samamoodi arendab ju see piltide vaatamine. Raamatust piltide vaatamine just et mis me tegime see väikene raamat naeris. Lugesime raamatut, näitasime pilte, siis lavastasime selle ja noh lapsed ütlesid ju ka need tegelased ja ise seda lavastust edasi teha. see kõik toetab seda lugemisuskuse arengut. Et siis veel üks asi, mis mida meie kasutame oma rühmas on see, et meil isegi võib olla veel rohkem võiks olla, on need nimesildid on vooditel toolidel. Ja need on sellised parajalt suured, et nad ei ole väikesed. Nad on ikka küllalt suured, selged tähed ja lastele jääb meelde nende nimekirja pilt juba. Et tunnevad ära peale vaadates, kas see on tema tool või ei ole, et seal ei ole juures lapse pilti, ongi nimi ja väikene, siis rühma ikoon.	Lugemine Raamatute vaatamine Piltide järgi jutustamine Lugemine Kirjapilt

Lisa 4. Kodeerimine Word dokumendis kui ka QCMap keskkonnas

The screenshot shows the QCMap software interface. On the left, a sidebar contains the following sections:

- Question for analysis:** RQ2: Milliste tegevuste kaudu arendav...
- Content analytical technique:** Inductive Category Formation
- Definition of selection criterion:** [edit icon]
- Abstraction level:** [edit icon]
- Content analytical units:** [edit icon]
- Coding unit:** [edit icon]

The main area displays a list of coding units (RQ2-19 to RQ2-30) with colored circles next to them. A text document is open on the right, with several lines highlighted in yellow and orange, corresponding to the coding units. The text in the document includes:

K: Võimalikult palju hea igapäevaselt?
V: Ja.
K: Millist kirjandust oled kasutanud laste lugemisoskuse arendamiseks? Võite tuua mõne näite kirjandusest, raamatust, mida olete oma õppetöös kasutanud...

The screenshot shows the QCMap software interface with a text document open. The sidebar on the left is similar to the previous screenshot, but with the following sections:

- Küsimus analüüsiks:** RQ2: Milliste tegevuste kaudu arendav...
- Sisu analüüsi tehnika:** Induktiivne kategooria moodustamine
- Valikukriteeriumi definitsioon:** [edit icon]
- Abstraktsiooni tase:** [edit icon]
- Sisu analüütilised üksused:** [edit icon]
- Kodeerimisüksus:** [edit icon]

The main area displays a text document with several lines highlighted in yellow and orange, corresponding to the coding units. The text in the document includes:

algust tegema kohe kirjatähtede lugemisega, et triikitähtedega lugemine ei valmistaks suuri raskusi.
K: Aitäh, põhjendasite korraga ära ka. Milliste tegevuste kaudu arendavad lasteaiaõpetajad end laste lugemisoskust? Et missuguseid tegevusi teete laste lugemisoskuse arendamiseks?
V: No igal lõunal me loeme siis see üks õpetajatest loeb siis lastele unejuttu, mingil hetkel me vaatame raamatuid, me räägime, mida me näeme piltide peal. No igal lõunal me suuname ka lapsi mõtlema, et mis seal pildi peal siis juhtunud on või juhtuda edasi võiks. Siis ja mis me veel teeme lugemisoskuse arendamiseks? Igasuguseid liisusalme käe mängu koos siis nii öelda liisusalmidega. Rütmi salme koos siis kas mingi rütmipilliga või siis, või siis noh käte plaksud või midagi sinna juurde. Minu meelest isegi on kõne või lugemisoskust arendav tegevus see, kui me lastega näiteks loosime, kelle kord, kes mängu alustab esimesena, või kelle kord on järgmine, et kui me sinna juurde lausume, kõik koos seda. Liisusalmi ehk siis üki kaki kommi nommi vanamees hüppas, et see juba alguses tundus neile hästi naljakas, aga see nagu see naljakas salm inspireeris neid seda meeldi jätma. Kuulame ka häälikuid. Mis selle salmi sõnades sees on? Lugemisoskuse arendus. No seda jah. Oleme ju teinud õues neid mängu, et kuula sõna lapsed saavad ise öelda kordamööda sõna. Ja siis peab ära kuulama, et kui sõnas on näiteks häälik I. Et siis nad kas kükivad või hüppavad või teevad midagi, et me siis lastega lepime ise kokku selle. Et vaikselt hakkab juba häälikuid.
K: Aitäh osaliselt juba ütles tere järgmise küsimuse osa ka, et millal te lugemisoskuse arendamisega tegelete? No nagu te juba mainisite, et ka väljas...

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Annela Haug,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Lasteaiaõpetajate arvamused sobivaimast ajast laste lugema õpetamisega alustamisel ja tegevuste kirjeldused lugemisoskuse arendamisel“, mille juhendaja on Ilona Võik ja kaasjuhendaja Liina Lepp, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Annela Haug

14.05.2024